DE SOCIETATE
MENTIS, ET CORPORIS
DISPUTATIO PSYCHOLOGICO-PHYSICA

A

PETRO UBALDINIO PATRICIO FLORENTINO

COLLEGII NAZARENI CONVICTORE

HABITA

ET

JOHANNI FRANCISCO
BANCHIERIO

S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO

FERRARIAE LEGATO

NUNCUPATA.

ROMAE MDCCLIV.

EXCUDEBAT JOHANNES ZEMPEL PROPE MONTEM JORDANUM.

SUPERIORUM PERMISSU.

JOHANNI FRANCISCO
BANCHIERIO
S. R. E. CARDINALI AMPLISSIMO
AVUNCULO SUO

PETRUS UBALDINIUS

FELICITATEM.

N*ihil in omni vita aut optabilius, aut honorificentius mihi esse poterat*, PRINCEPS EMINENTISSIME, *quam ut hodie tandem liceret studiorum meorum rationem aliquam, & veluti specimen exhibere, quo me jamdudum*

a magna quadam tibi probandae ſi minus eruditionis, at certe erga graviores diſciplinas voluntatis meae cupiditate impelli, ſentiebam. Memini enim, quantam, dum eſſes Romae, afferres mihi alacritatem liberalium artium, ſcientiarumque excolendarum, & quum moneres, multa, & magna propoſita eſſe viris doctis ubique praemia, & quum exemplo tuo doceres, hominis eſſe ingenui, & a vulgo remoti in eo, quod ſemel ſuſceperit, vitae inſtituto diligentiam, aſſiduitatem, conſtantiam. Atque hic vides, quantus id minus cogitanti ſe mihi opportune aperiat laudum tuarum campus: at per eum, quam late patet, me vetant excurrere ſatietas primum, & faſtidium, quo ſoles affici ex rerum a te praeclare geſtarum commemoratione; deinde ipſa affinitas, & neceſſitudo, quam ad familiae meae ornamentum, rerumque mearum praeſidium habere me tecum, quoties cogito, toties, me in magnam natum eſſe

for-

fortunam, intelligo. Omissa igitur, quae tibi est ingrata, quaeque a me videtur aliena, tuarum laudum praedicatione, ad causam redeo, cur has ad te mitto theses tuo nomine exornatas. Hunc si quando libellum per multas gravissimasque occupationes tuas licebit evolvere, videbis, non exiguam, nec contemnendam Philosophiae partem hic contineri, quam quum Romae, in urbe doctissima, sapientissimaque, audientibus maxime viris in omni scientiarum genere versatis, pertractandam susceperim, illud etiam cognosces, plurimi a me esse facta & documenta tua, & exempla. Id unum probatum si tibi fuerit, nil ultra quaero, &, quem optabam, laborum meorum fructum satis amplum collegisse mihi ipse gratulor. Vale.

Romae. XVIII. *Kal. Octobr.* MDCCLIV.

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendiſsimo Patri Magiſtro Sacri Palatii Apoſtolici.

F. M. de Rubeis Patr. Conſtantinop. Viceſgerens.

IMPRIMATUR.

Fr. Vincentius Elena Ordinis Prædicator. Rmi P. Magiſtri Sac. Pal. Apoſt. Socius.

De

De Societate Mentis & Corporis.

I. PHiloſophos illos vehementer Plinius redarguit [1] & inſectatur, qui ad alios mundos cogitatione tranſgreſſi in illorum numero, magnitudine, harmonia contemplanda, ſeu potius fingenda toti ſunt; hunc autem, in quo ſedem habent ac domicilium, omnino contemnunt. Verum ſi domeſtica ſcrutari & perſequi vel voluptatis, vel utilitatis gratia in laude & commendatione Philoſophorum ponitur; eorum quemque philoſophicas curas & meditationes in ſeipſum primum converterent, proculdubio oporteret. Quid enim homini magis domeſticum, quam ipſe ſibi? Quid utilius illi, aut jucundius, quam ſeipſum contemplari & cognoſcere? Itaque operæ pretium nos facturos, confidimus, ſi mutuam mentis & corporis ſocietatem ac foedus, quod admiramur magis, quam intelligimus, hodiernae diſputationis argumentum nobis ipſi proponamus.

II. Primo autem ſtatuimus, mentem noſtram, quum a Deo conditur corporique conjungitur, nec ideas habere ingenitas, ut Platoni [2], Carteſio [3], Leibnitio [4] (*), nec

A 4 omnia

1 Lib. 2. cap. 1.

2 In Phaedr. Phaed. Men. & Theet.

3 De Met. num. 4. Medit. 3. & Epiſt. tom. 2. ep. 54.

4 Medit. de Cognit. Verit. & Ideis Act. Erud. 1684. pag. 537. Reflex. ſur l'Eſſai de Monſ. Loke. Princip. de la Natur. & de la Grace §. 3. & alibi paſſim. V. Wolf. Pſych. Ration. §. 66

(*) Platonem, Carteſium, Leibnitium ſimul copulamus, non quod de idearum natura & origine una eademque ſit illorum ſententia, ſed quod ideas in humanam mentem extrinſecus non advenire, nec ope ſenſuum comparari conſentiant.

omnia videre in Deo, ut placuit Malebranchio [1]; sed illas paullatim partim sensationis, partim reflexionis beneficio sibi comparare, sicuti Lokius luculentissime demonstravit [2]. Jam ex hoc ipso intelligit quisque, nec *causarum occasionalium*, *nec harmoniae praestabilitae* probari nobis systemata; quorum alterum a Cartesio [3] propositum Malebranchius impense excoluit [4], & acerrime ab obtrectationibus vindicare conatus est [5]; alterum a Leibnitio [6], excogitatum illustrarunt potissimum Bulffingerus [7], & Wolfius [8]. Ut mentem reipsa non agere in corpus, nec corpus vicissim in mentem quis sibi persuadeat, intimae conscientiae sensum violentius reprimere debet, naturaeque vocibus obsistere pertinacius. Nec sane quae contra mutuam ejusmodi actionem Malebranchius producit [9], tanti facienda sunt, quanti esse idem ipse arbitratur: ea enim omnia ab ignorantia nostra deducta sunt argumenta, quod mentium natura, vires, essentia comperta nobis non sint. Praeterea, ut mens in corpus, & hoc in illam veram exerceat actionem, dicaturque merito anima verum principium activum humanarum actionum, seu *forma corporis substantialis*, ut Lateranense Concilium definivit [10], necesse non est, *vim quamdam animae transire in corpus*, & *in eo abire in motricem*; & *vim quamdam motricem transire ex corpore in animam*, & *in eadem transformari in aliam*: quo potissimum nomine Leibnitius [11] systema influxus physici rejicit, & Wolfius omni illud probabilitate carere pronunciat [12]. Enim vero tum substantias simplices, tum corpora in se invicem agere & pati, nec propterea ex uno in alterum vim transire aliquam, sed multifariam dumtaxat modificari, Wolfiana

do-

1 Recherch. de la verité liv. 3. part. 2. chap. 6. & Eclairciss. 10.

2 Essai de l'Entend. liv. 1. & 2. &c.

3 Princip. part. 2. num. 36. & seq.

4 Recherch. liv. 6. part. 2. ch. 3. & Eclairciss. sur le chap. 3.

5 Dialog. 4. de Metaph. & Relig. §. 18. & seqq. Dialog. 7. §. 2. & seqq.

6 V. Recueil des divers pieces sur la Philosoph. &c. par Mess. Leibniz, Clarke, Nevvton &c. tom. 2. pag. m. 367. & seqq.

7 Com. hypoth. de Harmon. praestab.

8 Psych. Ration. §. 613. & seqq.

9 Loc. cit.

10 Sess. 8.

11 De la Nat. des substanc. &c. pag. m. 379.

12 Psych. Rat. §. 567. 568. 588.

doctrina est in Cosmologia. Quare ergo, ut mens agat in corpus, vel vicissim, transfusio quaedam virium, & immutatio praedicabitur necessaria [1]? Ego quidem ut Habacuc propria Angeli vi & actione translatum [2], Assyrios interemtos [3], commotam piscinam [4], energumenos divexatos, porcorumque gregem praecipitem in mare actum [5]: ita & animae vi atque actione corpus nostrum moveri, & actione corporis animam affici existimo. Quid vero? Nonne Deus, qui spiritus & mens est, corpora movet & agitat, atque corporum motum omnem percipit & mutationem? Mens quidem Deus est, inquiunt, sed increata, & creatrix [6]. At quo tandem suadebunt mihi argumento, Deum omniscium, omnipotentem agendi vim hanc creaturis suis finito quodam modo impertiri non potuisse [7]? Ne vero in hanc opinionem ex vocibus invidia forte confletur, actionem, qua mens corpus afficit, & corpus mentem, non *influxum physicum*, *sed realem actionem* appellabimus.

III. Mihi non latet, plurimos esse Philosophos, qui explicandi commercii difficultatem lenire putant media quadam inter corpus & mentem anima, quam vi vegetandi & sentiendi exornant. Sed dum eorum sententiam expendo, nec convenire satis eos secum video, nec rationi consentanea proponere, tametsi nobiles & generosos hos appellet Philosophos Genuensis [8]. Nam Henricus Morus [9] eam animam mentis vim ipsam esse per totum corpus diffusam putat; Gassendus [10], Cudvvorthus [11], Woodvvardus [12], ut alios praeteream, Platonem [13] sequuti, in fluido quodam subtilissimo, & corporeae quodammodo substantiae flore, veluti luce, igne, flamma, constituunt, in ipso autem sanguine Woodvvardus. At hi vim percipiendi materiae tribuant; Henricus Morus ex-

1 Vid. Genuen. Metaph. part. 2. [illegible]. prop. 17.
2 Daniel cap. 14.
3 4. Reg. 19.
4 Johan. 5.
5 Matth. 8.
6 Wolf. Psych. Rat. §. 609. Malebr. loc. cit.
7 V. Gravef. Introd. ad Phil. lib. 1. part. 2. cap. 18.
8 Metaph. part. 2. Schol. ad prop. 20
9 De immortal. Anim. lib. 2. c. 10.
10 Phys. sect. 3. lib. 3. cap. 3.
11 Syst. Intellect. sect. 3. cap. 5.
12 V. Praefat. interpretis Angli in respons. ad observ. Camerarii edit. Venet. 1739. pag. m. 261.
13 In Timaeo.

extra cerebrum mentem collocet, neceſſe eſt; quorum alterum (ut alia mittam argumenta, quae ad horum Philoſophorum opinionem refellendam afferri poſſent) abſonum eſſe jam viri clariſſimi, alterum tum alii multi demonſtrarunt, tum nos ipſi, utpote ad hoc noſtrum pertinens argumentum, mox ſuſcipimus demonſtrandum.

IV. Peripatetici procul dubio, quod in qualibet corporis parte mentem ſentire putaverint, & nervos dumtaxat, quos a corde oriri omnes docuerat Ariſtoteles [1], quarumcumque ſenſationum inſtrumenta eſſe non noverint, decepti ſunt. Quis autem ignorat, ſenſorio, aut membri alicujus nervo illaeſo, ſed vel cerebro, vel nervo inter ſenſorium & cerebrum laborante, ſenſum omnem deleri, rem eſſe luculentis adeo confirmatam experimentis, ut ultra teli jactum poſita videatur [2]? In lethargo, in apoplexia ceſſant ſenſationes, nec tamen ullum aut muſculorum, aut nervorum, niſi in cerebro, deprehenditur vitium [3]. Cur ergo, ſi mentis ſubſtantia extra cerebrum reſidet & ſentit, mutationes, quae ab externorum objectorum actione in ſenſoriis a cerebro valde diſſitis generantur, non percipit? An & ipſa mens apoplexi afficitur, aut lethargo? Compertum pariter eſt, nullum eſſe in adipe ſenſum, nullum in oſſibus perioſtio ſpoliatis, nullum in placenta, ejuſque membranis, nullum in ſanguine, reliquiſque humani corporis fluidis; quod nempe eae corporis partes nervorum praeſidio munitae non ſint [4]. Si ergo mentis ſubſtantia ibi praeſens dicitur, ubi ſentit; alibi profecto praeſens erit, alibi ejus praeſentia interjectis mediis interſecabitur: quod ridiculum videtur & paradoxum. Difficultatem eludunt quidem Ariſtotelei, quum mentem non ſolum intellectionum & ſenſationum, ſed & vitalium motionum activum principium faciant; illamque proinde non hominis tantum, verum etiam *corporis energiam* appellent. At praeterquam quod

1 Hiſt. Animal. 3. cap. 3. & 5.

2 V. Boerhaav. §. 284., & Haller. ib. not. *e. f. g.* & Hall. loc. cit. not. *c*.

3 Leg. Wepfer. tot. lib. de Apopl.

4 Vid. Haller. loc. cit. ad §. 301. not. *a*.

quod in mentis naturam id parum cadere videtur [1]; si mens mechanicarum functionum causa sit & principium, non video, cur ejus voluntati, & imperio motus necessarii non subsint (vid. §. 17.); non video, cur nulla afficiatur sensatione ex mutationibus illarum corporis humani partium, in quibus nervi non sunt, vel ubi nervi certis laborant impedimentis. Re quidem vera mechanicarum motionum in homine principium & vis eadem est ac in plantis, organorum videlicet mechanismus; idque etiam, si secum constare velint, fateri debent Peripatetici nostri, qui mentem humano corpori conjunctam nolunt, nisi postquam rudimentum foetus digestum est, &, ut ajunt, *organizatum*. Quid enim id est, nisi ante mentis conjunctionem mechanicis motionibus frui? Ex his autem nemo recte deduxerit, humanum corpus ab anima rationali non *informari*, non *vivificari*, ut Ecclesiae Patres saepe loquuntur. Quamvis enim in humano corpore motiones nonnullae sint mere mechanicae & necessariae, quae ab animae vi & actione immunes censeri possint; multae tamen sunt vitales motiones, quas ope musculorum spontaneorum efficit anima, quarumque vitale & activum principium ipsa anima statui debet.

V. Non solum autem mentis per totum corpus diffusio & praesentia, ut ipsa corpus afficiat, & a corpore afficiatur, inutilis est; sed eadem ratione ejusdem praesentia per totum cerebrum supervacanea censeri debet, & ejus regionis, ex qua nervi, sensus & motus instrumenta, primam habent originem, finibus coarctari. Est autem nervi origo *is locus*, *ubi arteriola desinit*, *& incipit filum medullare*, uti animadversum Hallero [2]. Is autem locus nec magis, quam cerebri medulla extenditur, nec fortasse minus. Non magis extendi evincunt cerebri morbi, quorum alii medullam afficientes sensum homini auferunt, alii vero extra medullam saevientes eundem prorsus inoffensum relinquunt. Locupletissimas hac de re Peyronio in Anatomi-

 ca

1 Leg. Genuens. Elem. Metaph. part. 2. prop. 23. & schol. prop. 21.

2 Praelect. Boerh. not. 1. ad §. 568.

ca facultate versatissimo debemus observationes [1], quibus refragari nonnisi pertinacissimae fuerit pertinaciae. Sed nec minus extenditur, quam medulla. Nam ubi primas nervorum origines inter se conferunt Anatomici, cum massa quidem medullae cito confundi vident, sed vident etiam ex nervosarum fibrarum directionibus nullibi in cerebro circumscriptam esse regionem, in qua nervi omnes conveniant [2].

VI. Quin etiam contendo, non in una eademque medullae parte humanam mentem & videre, & audire, & olfacere, & gustare, & tangere: sed singulis sensationum idearumque generibus suas esse quodammodo divisas provincias, prout nervorum hac illac divisa sunt capita. Qui hoc mihi negaverit, explicet, velim, qua fieri ratione possit, ut morbi, quorum definita est in cerebri medulla sedes, modo hunc, modo alium corporis sensum, modo supprimant omnes. En accuratas peritorum observationes. Gravissimo sex menses laboraverat dolore capitis infelix puella, quibus elapsis; caecitate primum, reliquorum subinde sensuum stupore, ac tandem morte correpta fuit. Dissecto per Drelincourtium tunc Lugduni Batavorum agentem cerebro, pinealem glandulam ad ovi gallinacei magnitudinem excrevisse, compertum est [3]. Scilicet quum magis in dies sese glandula dilataret, nervorum opticorum thalamos primum, postea nervos reliquos mortifera compressione cruciavit, & ab officio prohibuit. Iisdem fere gradibus sensuum usu orbabatur puer, cujus cerebrum ab abscessu purulento medullam comprimente purgabat memoratus Chirurgus Peyronius [4]; immo injectionibus liquoris per syringem & eductionibus sensum quasi ad arbitrium auferebat, restituebatque. Juvat autem animadvertere, non sinistrum quidem, sed dexterum oculum languere primum coepisse & obcaecari, quamvis abscessus sinistram medullae partem afficeret; non enim se alio modo habere res poterat, quum medullares fibrillae decussentur, quaeque in cerebro sinistrae sunt,

1 V. Mem. de l'Acad. Roy. an. 1741. pag. 271.

2 Conf. Haller. Prael. Boerh. ad §. 269. not. g.

3 Bonnet. Theatr. tom. 2. pag. 309.

4 Mem. de l'Acad. loc. cit. pag. 290.

sunt, ad dexterum oculum dirigantur, ut exploratum jam est [1]. Prolixa nimis oratione opus esset, si recensere vellemus historias omnes vel caecitatis, vel surditatis ex compressione aut in opticis nervis, aut acusticis [2], vel stuporis linguae in ramo descendente paris noni [3], aliorumque similium, quae a medicis monumentis suppeditantur. Sed singulare unum ab Hermanno Boerhaavio narratum [4] praeterire silentio non possum. Illud autem ipsis Boerhaavii verbis exscribam. *Parisiis homo vixit, qui in propriam calvariam stipem vicatim petebat, quum cerebrum sola callosa dura meninge tectum haberet. Experimenta pro exiguo nummo centies in ejus cerebro facta sunt. Quoties nempe dura mater digito lenissime comprimebatur, subito mille scintillae* (seu quasi candelae, ut ajunt Parisienses Academici [5]) *ante oculos hominis versabantur, & si fortior fiebat compressio, jam caligo oculos occupabat. Si denuo validiori manu urgebatur, in somnum delabebatur, deinde stertebat, donec sola manus levi opera apoplectico fieret simillimus. Sed breve malum remota causa non tardius recedebat, stertore primum sublato, deinde somno, hinc tenebris discussis, & reddita tandem legitima sensuum potestate.*

VII. Quo autem modo organorum mutationes nervorum ope cerebri medullam pertingant, ut mens illas percipiat, exquisitorum argumentorum congerie Boerhaavius ostendit [6], & fluidi subtilissimi, cujus particulas *spiritus animales* vulgo nuncupant, per nervos excurrentis existentiam asseruit antiquioribus etiam probatam aetatibus. Fluidum hoc, ejusque actionem ab humano corpore ejicere Bidlous in Academia Lugduno-Batava Professor publicus nequicquam conatus est. En argumenta ejus praecipua. I. Nervos auditoribus suis lente vitrea spectandos pluries exhibuit; nec ab ullo excavatae intra nervorum

 sub-

1 V. Poupart. Hist. de l'Acad. an. 1700. observ. 19. Molinell. Comment. Bonon. tom. 1. pag. 139. Barthol. Hist. Anat. lib. 2. Cent. 5. 6. &c.

2 Bonnet. Sepulch. lib. 1. sect. 18. observ. 1. 2. 4. 5. 23.

3 Haller. Prael. Boerh. ad §. 280. not. *e*.

4 Praelec. Acad. ad §. 284. art. *compressa*.

5 Hist. de l'Acad. an. 1700.

6 Praelec. Acad. §. 274. 284. V. Bellin de motu cordis prop. 19.

ſubſtantiam fiſtulae videri unquam potuerunt . II. Ex majoribus nervis unum ſub antliae pneumaticae excipulo idem ipſe ſuſpendit, atque, aere educto, ne hilum quidem liquoris ex nervo effluere conſpexit. III. Quicumque nervus forti quantumlibet conſtrictus vinculo, nec infra, nec ſupra vinculum intumeſcit. Intumeſcere autem procul dubio deberet, ſicuti venae & arteriae; ſi quidem per ejus fiſtulam fluidum quoddam percurreret. Haec Bidlous [1], qui cum Brinio [2], Liſtero [3], Gohlio [4], aliiſque nervos uſquequaque ſolidos, elaſticos, & inſtar chordarum tenſos tremoribus ſuis & palpitationibus organorum mutationes ad animi ſedem tranſmittere arbitratur. Neſcio, an viri acutiſſimi Nevvtonus [5], Wolfius [6], Muſchenbroekius [7], abſque ullo examine in eandem ſententiam conceſſerint, quod explicandis colorum & ſonorum ſenſationibus nimis commoda videretur.

VIII. Porro nihil validius ſpirituum animalium neceſſitatem evincit, quam in nervorum ſubſtantia elaterii defectus invictis rationum momentis demonſtratus. Ea indicabimus potius, quam plane perſequemur. I. Si meninges excipias, quibus nervi veſtiuntur, tota illorum ſubſtantia pulpoſa eſt, & inſigniter mollis, eadem nimirum, quae ſubſtantia medullae. Si minimas nervorum fibrillas ſecueris, medullam ſtatim emitti, & foras exprimi in tuberculum; idemque fieri conſpicies reſectis nervorum truncis & medulla ſpinali. Immo ſi ab uno ad alterum extremum nervum auditorium, & olfactorium, qui breves admodum ſunt, examinaveris, nihil in iis durae ſubſtantiae meningum invenies. II. Arteriae & muſculi ſecti ob elaſticitatis vim contrahuntur & breviores fiunt: nervus vero ſectus flacceſcit, & paullo longius extenditur. III. Chordae muſicae, licet elaſticae, niſi tenſae fuerint, & ad utrumque extremum firmis affixae corporibus, non concipiunt tremorem. Nervorum autem omnium uterque terminus procul

1 Exercit. Anat. Chirurg. 10.
2 De Spirit. Animal. pag. 175.
3 De Humor. cap. 53.
4 Act. Berolin. tom. 8. art. 1.
5 Optic. quaeſt. 23. 24.
6 Pſych. Ration. §. 309.
7 Elem. Phyſ. cap. 37. §. 1178.

cul dubio mollis est. IV. Nervorum aliqui in suo ex cerebri medulla ad organa corporis progressu frequentibus & sinuosis inflexionibus obnoxii sunt, neque in inflexionum punctis firmo nituntur fulcro, sed laxam habent ubique cum fabrica cellulosa conjunctionem: alii vero firmissimis corporis partibus, quae distrahi nequeunt, nexu perpetuo colligantur. Quamvis ergo chordarum instar esse darentur elastici, elasticis tamen tremoribus suscipiendis modo laxitate, modo immobilitate sua non essent idonei. V. Tandem iidem nervi mutant frequenter diametrum; qui nimirum antea graciliores erant, in crassiores subinde evadunt: ex quo plane ad easdem vibrationes propagandas inepti fiunt [1].

IX. Quae vero ex Bidloo superius objecimus, vix physicum tironem movere possunt; ea enim nil aliud evincunt, quam nervorum fistulas, & fluidi particulas adeo exiles esse, ut oculorum & lentium vim prorsus eludant; quod contendimus, nedum concedimus. Per cutis meatus plures quotidie fluidi perspirabilis librae humano ex corpore exhalantur. Nos homines exili ex machinula in utero matris crescimus; in eoque compendio omnia sunt nostri corporis organa mirifice fabrefacta. Quis tamen aut cutis meatus, aut fluidi exhalati particulas, aut prima foetus rudimenta per microscopium potuit unquam perspicere? Sic etiam quis mirabitur, vinculo nervorum fistulas absque tumore constringi, quando arteriae lymphaticae, per quas lympham assidue fluere certum est, nemo unquam vinculo effecit, ut intumescerent? Scilicet nervorum mollem substantiam aeque destrui & dissolvi vinculo ac dissectione animadverterunt jam Morgagnus, & Michelottus.

X. Quod si fluidum hoc subtilissimum, & maxime mobile mutationum in corpore factarum nuncius menti est, & necessarium sensationum instrumentum; nihil verisimilius invenio, quam in ipso hujus fluidi ab exterioribus organis ad nervorum origines, vel animi sedem regressu & appulsu commercii legem ad excitandas in mente sensationes a Deo positam esse. Et quidem eo vividiorem, & cla-

1 Vid. Borell. de Mot. Animal. §. 234. Haller. Physiol. cap. 12. §. 386.
part. 2. prop. 112. Boerh. Prael. Acad. & seqq.

riorem fore sensationem quamlibet, quo validior fuerit nervis inducta mutatio, & vehementior spirituum impetus & impulsus, perpetua nos docent experimenta. Porro idem fluidum prope nervorum capita repulsum atque repressum oscillatorio quodam motu agitari debere, atque hujusmodi oscillationes tamdiu duraturas, quamdiu sensim languescant, & extinguantur, nemo non agnoscit. Igitur & sensatio in mente eo usque vigebit, donec perseverabit spirituum in nervis motus & oscillatio; quae pro majori vel minori corporum in nervos agentium vi diuturnior erit, vel brevior. Sensationem coloris ex oculi compressione ortam ad minutum circiter secundum conservari eleganti observatione deprehendit Nevvtonus [1]; neque alia de causa distinctae colorum fasciae in albedinem degenerant, si pecten ante eas ultro citroque celerrime moveatur [2], nisi quia coloris subsequentis in nervis actio prius exeritur, quam praecedentis oscillatio cessaverit. Radios solis ustorii speculi collectos foco, cujus quanta sit vis, Philosophi norunt, oculo exceperat Boerhaavius. Vehemens in organo & diuturna commotio solis imaginem ad plures horas ipsi invito Boerhaavio pertinacissime praesentem fecit [3]. In aliam praeterea animadversionem fortuita quaedam Malpighii [4] observatio opportune nos ducit. In seipso scilicet, dum in lecto decumberet, expertus est lucis sensationem non semper aequaliter vividam, sed alternis vicibus vigere & remitti; vividiorem autem, dum cor contrahitur, languidiorem, dum cordis intermittitur pulsus, iterato pluries didicit experimento. Observatio haec in rem nostram mirifice quadrat. Dum cor contrahitur, & sanguis per arterias propellitur, uberius etiam ex corticali cerebri substantia in medullam, nervorumque capita spiritus animales propelli debent. Si tunc ergo ab exterioribus organis ad nervorum capita actione corporum spiritus impellantur, a spiritibus ex cortice in medullam affluentibus validius repellentur; eritque idcirco fortior in mente clariorque sensatio.

XI. Quo-

1 Quaest. optic. num. 16.
2 Nevvton. Opt. part. 2. prop. 5. experim. 11. 12.
3 Prael. Acad. ad §. 579.
4 Oper. posthum. pag. 99.

XI. Quocumque tamen modo mens agat in corpus, & corpus in mentem, si verum commercium inter utramque substantiam, mutuamque actionem & passionem agnoscimus (ex §.2.), validissimum mihi suppetit argumentum, quo innixus humanae menti quamdam extensionem tribuere contendam, & Peripateticos ab obtrectationibus vindicare, quod animam hominis per totum corpus diffundi putaverint. Illud autem ejusmodi est. Anima hominis, si reipsa agit in corpus, illi saltem cerebri regioni praesens sit, oportet, in qua nervorum capita coeunt, vel quasi coeunt. Etiamsi vero in unum punctum coirent, semper est punctum physicum & extensum. Hanc ergo regionem totam occupat anima praesentia sua (*). Itaque si mens humana per to-

(*) Hanc ipsam argumentationem in lucubratione philosophica an. 1751 edita iisdem fere verbis exposui, quum de simplicium substantiarum extensione controversiam agerem. Eam carpit & fallaciae insimulat vir humanissimus Aloysius Antonius Vernejus in eo, quod *de re Metaphysica* an. 1753. vulgavit, opere lib. 4. cap. 7. in not. Placet autem integrum doctissimi auctoris locum exscribere, ut totam ejus censuram ob oculos legentium ponam, &, si quidem fieri possit, refellam; vel saltem observantiae hoc meae & existimationis testimonium viro clarissimo exhibeam. *Aliqui Recentiores*, inquit, ... *cum pro certo ponant, ex re non extensa extensam fieri non posse, putant extensionem & simplicitatem una esse posse: ideoque contendunt, prima elementa corporum esse substantias simplices, & extensas. Si rationem quaeris, audies hanc esse, quia non intelligunt, quo modo infinitae partes in una & exilissima materiae parte contineri possint: propterea rident Cartesianos, Newtonianos, ceterosque, qui divisionem in infinitum amplexantur. Sed, pace eorum dicam, mihi videntur ipsi male philosophari. Non intelligo, inquiunt, divisionem in infinitum. Igitur negare debeo proprietates materiae, quas clare intelligo. Pulchra fallacia! ex infinito, quod mortalis nemo intelligit, ad rem omnino perspicuam argumentari! Hanc si admittimus philosophandi rationem, innumeras res omnino perspicuas negare deberemus, quod eas non intelligamus: immo vero fere omnia phaenomena physica, quae, si ingenui esse volumus, fateamur, necesse est, nobis impervia esse. Addunt extensionem sine soliditate &c.* Egregie profecto, si mea haec esset, quam Vernejus impugnat, ratiocinatio. Scripsi utique „ *quis denique sibi suadeat, parvum* „ *materiae cubum usque adeo in quadratas plagulas dividi posse, ut* „ *orbi universo, si Deo libeat, tegendo par sit* „? at hoc dumtaxat argumento, quod procul dubio sejunctum a ceteris mancum est & elumbe, tota illa mea ratiocinatio non continetur. En totidem verbis exscripta, quae illud absque ulla interjectione praecedunt „ Si substantia, ut par est,

„ sim-

tum corpus non extenditur, non ea de causa non extenditur, quod incorporeae simplicique substantiae extensio repu-

„ simplex aliquid & inconcretum dicatur, nulla erit in toto mundo „ corporeo substantia; nec aliud, „ quam modorum congeriem sine „ substantia, in corporibus deprehen- „ demus. Praeterea nulla erunt vel „ ipsi Deo prima corporum elemen- „ ta „ Haec plane argumenta duo, in quibus vis maxima, aut ego fallor, posita est, Leibnitium virum acutissimum, quem eodem in loco commemoravi, impulerunt, ut corporum divisibilitatem in infinitum, eorumque partes *actu* infinitas negaret. Cur autem in illud unum, quod mens corripitur sane & obruitur, sed non convincitur, Vernejus animadverterit, reliqua autem duo ne leviter quidem indicaverit, divinare vix possim. Ex iis duobus unum demonstrationis vim habet, *si substantia simplex aliquid & inconcretum dicatur*; quod ex accuratioribus Metaphysicis ibidem (not. 1. ad §. 2.) statueram. Itaque argumenti vis infringi non potest, nisi ea substantiae definitio rejiciatur. At ea rejecta, quam subrogabimus? Non quidem definitionem Vernejanam, quam vitiosam esse nemo, ut arbitror, inficiabitur. Substantiam ipse definit (lib.4. cap.4. pag.138.) *Essentiam separatam a suis modis*. Verum non ignorat Vernejus, non *substantias* tantum, sed etiam *modos* suam essentiam habere aliis modis affectam, qui ab ipsa essentia per mentis abstractionem separari queant. Quum extensio corporum sit ens reale, realem quoque essentiam habeat, necesse est. Extensio haec autem variis modis afficitur, vel affici potest, ut norunt omnes. Ne autem propriis dumtaxat utar exemplis, aliud ex ipso Vernejo proferam. *Natura trianguli*, inquit, *in eo sita est, quod sit figura tribus lineis definita. Quare si Deus ab aeterno tempore cognovit, talem esse naturam rei, quam vocamus triangulus; omnino fieri non potest, ut id, quod vocamus eo modo, non habeat talem naturam; aliter eadem res esset triangulus, & non esset* (Ibid. lib. 4. cap. 3. pag. 127.). Eadem dicit de numero ternario. Constat autem triangulum infinitis fere modificationibus obnoxium esse. Si quis autem reponat extensionis, & trianguli essentias ex Verneii sententia reales non esse; substituat exempla lineae, & superficiei, quarum essentias, ut a Geometris explicantur, tanquam reales Vernejus ipse producit, & probat (Ibid. cor.2. pag. 131.). Lineis autem & superficiebus innumeras accedere posse modificationes quis negat? Itaque si substantiae definitionem a Vernejo traditam adoptare velimus; extensio, triangulum, linea, superficies, aliaque multa horum similia, quibus sua est essentia & modi, ad substantiarum classem referantur, oportet: quod absurdum & falsum esse, Vernejus ipse fatebitur.

Modum tandem sic definit lib. 4. cap. 4. pag. 138.: *id, quo substantia hoc, vel illo modo est, eamque quodammodo vestit, &, ut sensibus percipiatur, facit*: quae quidem definitio tum obscurissima est, tum etiam manca, quia incorporearum substantiarum modi nunquam efficiunt, ut eae sensibus percipiantur. Quum igitur Vernejana substantiae definitio probari non possit, priorem illam cum seve-

pugnet; sed quod ejus extensio extra cerebri medullam inutilis sit, & phaenomenis apprime contraria (§. 4. 5. 6.).

A 10 Leib-

verioribus Metaphysicis adhuc retinebo, & *primum subjectum ejus, quod est, aut sit, quod ita existit, ut intrinsecus a nullo pendeat*, substantiam appellabo.

Quod vero posita materiei in infinitum divisibilitate nulla vel penes Deum futura sint prima corporum elementa, quae tamen nonnisi ab ipso Deo creari potuerunt, aperta adeo res est, ut Petrus Martinus Philos. Nat. lib. 1. cap. 6. §. 112. infinitae divisibilitatis propugnator acerrimus, id ultro concesserit; nec ego ullum, qui inficietur, adhuc inveni.

At Verneji animadversionem prosequamur. *Addunt, extensionem sine soliditate in eadem simplici esse posse; ut se habet anima hominis, quae simplex est & extensa. Extensa! cur ita? quaeris? quia cum anima agat in corpus, oportet, ei loco cerebri sit praesens, in quo nervorum origo, quorum ope motus membrorum fit, existit. Nervi autem minimum in uno aliquo puncto physico originem habere debent: quod punctum certe extensum est. Ergo anima, quae ei puncto praesens est, extensa & ipsa sit necesse est. Altera fallacia. At, inquiunt, sunt in hac sententia Rudigerus, Morus, Cudvvorthus, ceteri. Quid ad nos? quasi nos Philosophorum nomina, non rationes quaeramus. Cur autem eorum philosophandi viam rejiciamus, in promptu est. Primum nullam hi Philosophi ideam claram habent naturae animi nostri: deinde nullam de modo, quo est in cerebro: tum nullam de ratione, qua movet corpus: quae duo nonnisi ex effectis probare possunt. Male igitur ponunt pro comperta rem &c.*

His antequam respondeam, animadverto primum corporum extensionem secernendam esse a mentis extensione, quam, si malueris, extensioni corporeae *substantialem* mentis praesentiam appellabo, ut in hac ipsa dissertatiuncula declaratum habes. Animadverto insuper & palam fateor argumentum pro incorporea quadam extensione, seu medullae cerebri mentis nostrae *substantiali* praesentia a me adductum, & a Vernejo impugnatum, penes eos Philosophos, qui *harmoniae praestabilitae, vel causarum occasionalium* systemata sibi seligunt, nullius esse roboris ac momenti. Habere autem vim maximam penes eos, qui *systema influxus physici*, seu *realem actionem* inter corpus & animam admittunt, adhuc mihi persuadeo. Illud sic breviter contraho. Mentis substantia ibi praesens est, ubi agit. Mens autem nostra, si quidem realem exercet actionem in corpus, agit saltem in eam cerebri partem, in quam nervorum capita coeunt. Extensioni ergo cuidam corporeae anima hominis substantia sua praesens est. Argumentationem hanc *fallaciam* vocat Vernejus. At hanc ego fallaciam plane non video; nisi forte quasi certum statuendum putet, substantias ibi agere, ubi non sunt; aut, me invito ac reluctante, velit argumentum adversus Cartesianos, & Leibnitianos, qui nullam agnoscunt inter mentem & corpus realem actionem, a me proferri; quod ego tamen in ipso, quam examinat & reprehendit Vernejus, lucubrationis meae loco maxime caveram. Ibi enim sic habeo „ Argumentum, quo utor, vim maximam

„ ha-

Leibnitiani autem & Cartesiani, nisi extensionem cum concretione, & soliditate necessario conjunctam nimis confiden-

„ habere debet penes eos omnes, „ qui *harmoniae praestabilitae*, *&* „ *causarum occasionalium* systemata „ rejicientes verum commercium „ corpus inter & animam, mutuam- „ que actionem & passionem agnoscunt „. Quod si animadvertisset Vernejus, perspexisset sane, futilia esse, quae congerit, *nullam hi Philosophi ideam claram habent naturae animi nostri: nullam de modo, quo est in cerebro, nullam de ratione, qua movet corpus*. Quid enim refert haec ignorari, dummodo anima in totam cerebri medullam reipsa agat? An de natura Dei claram & adaequatam ideam habemus? an de modo, quo nobis intime praesens est? an de ratione, qua omnia conservat, & movet? Quis tamen idcirco negaverit, nisi ineptire voluerit, divinae substantiae ubique praesentiam & actionem non revelatione tantum, sed etiam ratione absque ulla fallacia demonstrari?

Quod autem post rationum momenta alios quoque Philosophos pro mea sententia citaverim, cur mihi vertatur crimini a Vernejo, prorsus ignoro. Id passim in more est, non ut Philosophorum nomina rationum loco substituamus, sed vel ut novitatis fugiamus invidiam, vel ipsos fontes, ex quibus doctrina aliqua hausta fuerit, indicemus.

Ad materiei divisibilitatem revertitur tandem Vernejus: *Male igitur ponunt*, inquit, *pro comperta rem, quam nullo modo intelligunt, ut inde efficiant, negari debere extensionem divisibilem materiae, quam omnes perspicue intelligunt, tametsi non intelligunt, quo modo quaelibet pars infinite secari possit. Quis enim, qui sine ulla anticipatione, sine ulla hypothesi judicet, ejusmodi disputatores ferre possit? aut quis &c.* Si quam omnes perspicue intelligunt, ut Vernejus asserit, est materiae divisibilitas in infinitum; viderit ipse, an omnes revera perspicue intelligant. Arbitror tamen ei non latere, infinitam materiae divisibilitatem tum a Leibnitianis omnibus, tum ab Atomistarum plerisque, tum a Cartesianorum nonnullis vel prorsus respui, vel in dubium revocari. Dicam tandem ex Philosophis, qui Ontologiam accurate & systematice pertractaverint, neminem esse, qui infinitam materiae divisibilitatem probet, quippe quae crassam sapiat Metaphysicam. Miror autem, Vernejum, virum alioqui perspicacissimum, controversiam de infinita materiae divisibilitate Physicis examinandam relinquere: *nos eam Physicis, si qui otio diffluunt, examinandam relinquimus*, ait loc. cit. pag. 164.: miror, inquam, quum planum sit & apertum eam quaestionem nonnisi ad Ontologiam & Cosmologiam pertinere. Ut enim ea dirimatur, examinari, & statui debet, utrum prima corporum elementa extensa sint; utrum extensio ex partibus realibus necessario resultet, nec ne? quae duo capita ad unum etiam reduci possunt, utrum nempe extensum ex extensis necessario coalescat. Id autem definire an ad Physicam pertineat, an ad Metaphysicam, judicet Vernejus ipse, qui ad suam Ontologiam tractationem *de simplici & composito* jure censuit pertinere.

Quae

denter pronunciarent, ab inani ſimplicium ſubſtantiarum extenſionem impugnandi ſtudio abſtinerent [1]. Notum eſt etiam, quam pervulgata penes Theologos, ac Philoſophos de Angelorum extenſione ſententia ſit, ut Hamelius obſervat [2]; eoque reſpicere intelliguntur Eccleſiae Patres Theodoretus [3], Gregorius Magnus [4], Damaſcenus [5], aliique, qui eos etſi ſtatuant corporis omnis & concretionis expertes, loco tamen circumſcribi opinantur. Praeeuntibus Eccleſiae Patribus, quis jure Thomiſtas, & Scholaſticorum pleroſque reprehendat, atque ex recentioribus Hamelium [6], Antonium Genuenſem [7], Rudigerum [8], Henricum Morum [9], quod incorporeis ſubſtantiis extenſionem tribuendam diſerte docuerint [10]?

XII. At quiſpiam hoc loco me interrogaverit, cujus tandem generis extenſio haec ſit? An non, ſicuti cerebri medulla in pueris in majorem molem excreſcit, uſque dum firmata virum jam fecerit aetas, ita & animi extenſionem ſubinde augeri, dilatarique opus ſit? An non ſicuti corporum extenſio definita figura aliqua circumſcribitur, ita & animae extenſa ſubſtantia figura aliqua contineatur? Quae quidem duo mentis ſimplicitatem evertere, eamque in concretarum ſubſtantiarum claſſem transferre videntur. His ego interpellatoribus reſpondebo, audacius, quam par ſit, haec a nobis inquiri. *Spiritum, niſi me prorſus ratio fallit,* ajebat in re prorſus ſimili Laurentius Moshemius [11] *ex omni parte noſſe decet illum, qui haec ſibi licitum ducit eſſe decernere. Equidem is minime ſum, qui tam accuratam ſpirituum notitiam mihi datam eſſe putem. Viderint alii,*

Quae hactenus a me dicta ſunt, aequi bonique faciet veritatis & honeſtatis amantiſſimus Vernejus, cui ſcio perſuaſum, ſententiarum inter nos diſcordiam non eſſe animorum diſſidium.

1 V. Sarke Reliq. 2. §. 4.

2 Phyſ. Gener. tract. 2. diſſ. 2. cap. 3.

3 Quaeſt. 3. in Geneſ.

4 Lib. 2. Moral. cap. 3.

5 Lib. 1. de fide cap. 6. & lib. 2. cap. 3.

6 Loco cit.

7 Elem. Metaph. part. 2. ſchol. ad defin. 11., & diſſ. de Anim. Brut. §. 21.

8 V. Bud. Hiſt. phil. pag. 501. edit. Walchianae an. 1731.

9 Enchir. Metaph. part. 1. cap. 28. a num. 6. uſque ad finem.

10 V. Cudvvorth. Syſt. Intell. t. 2. cap. 5. ſect. 3. §. 52. & ſeqq.

11 Obſerv. in Cudvvorth. cap. 5. ſect. 3. §. 39. pag. 1103.

num majora de se praedicare queant. Verum ne nihil omnino dicere videar, spirituum extensionem ab extensione corporum apprime differre reponam, quod haec solida sit, & aliis impervia corporibus, illa nullo modo. Reponam etiam cum Augustino, *si corpus non est, nisi quod per loci spatium aliqua longitudine, latitudine, altitudine ita sistitur, vel movetur, ut majore sui parte majorem locum occupet, & breviore breviorem, minusque sit in parte, quam in toto, non est corpus anima . . . . . Nam per omnes ejus* (corporis, cui nos medullam cerebri subrogamus) *particulas tota simul adest, nec minor in minoribus, & in majoribus major, sed alicubi intensius, alicubi remissius, & in omnibus tota, & in singulis tota est* [1]. Eadem est Angelici Praeceptoris [2] & Scholasticorum omnium sententia. Habes ergo mentis extensionem ab extensione corporum omnino diversam.

XIII. Novi profecto, non deesse Philosophos, qui mentis extensionem ejusmodi a Scholasticis propugnatam, ut tota in toto corpore, & tota in qualibet parte sit, sarcasmatis & cachinnis excipiant. At ii, mea quidem sententia, & impudenter faciunt & imprudenter. Deum enim immensum & infinitum, *in quo vivimus, movemur, & sumus* [3], rerum universitati, quam numine suo gubernat & regit, non tantum virtute, sed etiam substantia praesentem esse, Socinianorum impietatem ejurans Christiana nos docet religio; neque propterea quis dixerit, omnipraesentia divinae substantiae ejusdem simplicitatem labefactari; quandoquidem Deus *ubique est*, *& ubique totus est*, ut verbis utar B. Augustini [4]. Cur ergo incorporea mens hominis, ad imaginem Dei & similitudinem facta, vel toti corpori, vel toti potius medullae cerebri, unde corpus universum, cui praeficitur, informet, gubernet & regat, substantia sua ita praesens esse non poterit, ut tota in toto, & tota in qualibet totius parte adhuc simplex & individua resideat? Argumentationem hanc praeclarissima mihi suppeditant Eccle-

siae

1 Epist. 28. ad Hieronym.

2 1. Part. qu. 78. & seqq. & lib. 2. cont. Gent. cap. 68. & seqq.

3 Act. 17.

4 Enchir. cap. 1.

ſiae lumina Auguſtinus [1], & Ambroſius [2], qui eam ſic eleganter & magnifice exponit. *Sicuti Deus unus ſemper ubique eſt, omnia vivificans, movens, & gubernans, ſicut Apoſtolus confirmat, quod in eo vivimus, movemur, & ſumus; ſic anima in ſuo corpore ubique tota viget, vivificans illud, movens, & gubernans. Nec enim in majoribus corporis ſui membris major, & in minoribus minor, ſed in minimis tota, & in maximis tota*. Id ſolum humanam inter mentem & Deum intercedit diſcriminis, quod praeſentia Dei, utpote immenſi & incircumſcripti, nullis definitur limitibus; creata vero humanae mentis ſubſtantia ſui corporis, vel cerebri finibus, exiguis ſane continetur. Perſpexerat autem Ambroſius, perſpexerat Auguſtinus, Thomas Aquinas, & poſt ipſos Scholaſtici, niſi prorſus hebetes, & plane plumbeos effinxeris, perſpexerant, inquam, humanum corpus ſenſim incrementa ſuſcipere, & figura aliqua circumſcribi: ex quo ſane conſequi videbatur, ut mentis ſubſtantia & in ampliorem extenderetur locum, & aliqua definiretur figura. Nunquid proinde eorum aliquem prona haec conſequutio a ſententia deterruit? Noverant nempe, aliam eſſe corporum, aliam mentium extenſionem; quam etiam ſenſibilibus aſſueti, & vocum penuria laborantes extenſionem *improprie* appellamus, quum potius extenſae cuidam, ſeu corporeae ſubſtantiae praeſentia dicenda ſit. Ex quo etiam conſequitur, nullam, ſi accurate loqui velimus, mentis ſubſtantiae figuram tribui poſſe. Noverant, Deum ipſum ſimpliciſſimam mentem & immutabilem, ſi ampliorem finito hoc mundo, vel anguſtiorem conderet mundum (quod nemo inficiabitur, niſi Fataliſta, fieri a Deo poſſe), amplioris, vel anguſtioris mundi extenſioni ſubſtantia ſua, & *actione ad extra*, ut ajunt, praeſentem futurum; nec tamen idcirco ejus ſimplicitatem in diſcrimen adduci. Haec, velim, animadvertant ii omnes, quibus cordi eſſe debet ita philoſophari, ut non rationi revelatio, ſed ratio, quae ſaepe nos deſerit, revelationi, quae tuto ſemper nos ducit, feliciter inſerviat. Itaque in una mentis extenſioni corporeae praeſentia habes, quo *cauſarum occaſionalium*, & *har*-

 mo-

1 Ep. 57. 2 Lib. de dignit. hom. cap. 2.

moniae praestabilitae systemata repudians, humanam libertatem sartam tectam novo argumento tuearis (*) : habes quo divinam immensitatem revelatione simul & ratione vindices a Socinianorum sophismatis ; qui dum , ut argumenti vim e manibus nostris eripiant , humanam mentem corpoream statuunt, viam tibi sternunt ad eos refellendos faciliorem.

XIV. Jam nunc in leges commercii praecipuas certissimis dumtaxat experimentis, quae intima cuicumque suppeditat conscientia, determinandas inquiramus. Prima est, *nullum in organo corporeo motum excitari , quin perceptio aliqua suboriatur in mente ; nec perceptionem ullam in mente , quin motus aliquis in corporis sensorio existat*. Legis hujus pars altera perceptiones illas complectitur, quae mentis imperio non excitantur , quasque ipsa mens interdum patitur vel invita; altera eas dumtaxat, quae imperio mentis excitantur. De prioris veritate neminem esse , qui vel leviter dubitare possit, existimo. Sed etiam quod perceptio quaevis , mentis imperio excitata , rei abstractae quantumlibet, & a sensu remotae corporeum motum sibi necessario conjunctum habeat, non minus veritati consentaneum videtur. Id evincunt; 1. Violenti spirituum motus, quibus in humanis affectibus, quales sunt amor, ira, metus, invidia &c. ex praevii boni, vel mali perceptionibus, corpus concutitur; quicquid dicat Cartesius [1], qui perceptiones

(*) Eo potissimum nomine systema causarum occasionalium cum Jaqueloto Wolfius rejecit (Psych. Rat. §. 610.), quod humanam laederet libertatem . Ut suum argumento insit robur, poni debet, vim omnem activam in systemate Malebranchiano menti adimi. Porro in eo totus est Malebranchius, (Recher. de la ver. liv. 6. part. 2. chap. 3.) ut ostendat, Deum non solum nullam tribuisse creaturis agendi facultatem, sed nec tribuere potuisse. Difficultatem quidem hanc sibi Malebranchius proponit, & infringere nititur (Eclairciss. sur le 6. liv. preuv. 6.); sed non satis feliciter , ut ego arbitror.

Ejusdem quoque criminis harmoniae praestabilitae systema a multis Philosophis arcessitum adeo notum est , ut illorum quemquam indicare supervacaneum omnino sit . Collinsius reipsa Fatalistarum omnium nequissimus Leibnitium a sua sententia haud multum putat alienum (Recherch. Philos.&c. pag. m. 285.) ; nec ejus profecto judicium , ut est in hominem Lutheranum , gravius mihi acerbiusque videtur.

1 De passion. Anim. part. 1. art. 27.

nes ſpirituum motibus praeoccupari, produci, & conſervari docet; 2. Capitis labor, cerebri defatigatio, & aeſtus, quem ex meditationibus geometricis, arithmeticis, poeticis &c. ad aliquod tempus protractis creari ſentimus; cujus ſane laboris cauſa danda non eſt ſpirituum jacturae, quum hic perſpirata exhalatio minor ſit, quam quae ex curſu, aut palaeſtra, docente Sanctorio [1], Boerhaavio probante, [2] emitti poſſit; 3. Cogitationum perturbatio, memoriae detrimentum ex cerebri morbis; 4. Affectuum & judiciorum varietas ex varia corporis temperatione, ejuſque pro diverſis hominis aetatibus mutatio; 5. Meditationum noſtrarum vis major atque felicitas in tenebris & ſolitudine, quam in luce & turba.

XV. Porro obſervamus, ad eundem motum in organo excitatum ex ejuſdem objecti actione, eandem quoque menti noſtrae ideam conſtantiſſime repraeſentari. Sic Lunam ſeptima quaque menſis periodici die dichotomam conſpicimus; iridem multoties recurrentem certo colorum ordine variegatam ſpectamus; chorda muſica eundem ſemper dato tempore vibrationum numerum perficiente, eundem ſonum ſemper referri percipimus; ſaccharum centies lingua non vitiata deguſtatum centies dulce appellamus. Hinc jure ac merito inferimus, motus illos organi, qui perceptiones neceſſario comitantur, eoſdem conſtanter eſſe oportere, quoties in mente eaedem fuerint perceptiones, vel ideae. Ubi lemures, ſagas, ſpectra infantulis in memoriam revocant aniculae, ſimiles ſemper in eorum organis excitari motiones ex ipſa facie & oculis ad terrorem compoſitis facile agnoſcimus.

XVI. Secunda lex eſt. *Motus, qui a perceptionibus cauſam habent, perceptionum; perceptiones, quae cauſam habent a motibus, motuum intenſitati proportionales ſunt.* Primum ex affectibus, in quibus vehementer oeconomia corporis immutatur, manifeſtum eſt. Quo clarior & vividior fuerit mali alicujus impendentis in metu, aut injuriae illatae perceptio in ira; eo quoque validior eſt ſanguinis ac

1 Aphor. ſect. 7. num. 44.

2 Prael. Acad. ad 586. art. *debilitas.*

ac ſpirituum perturbatio, ut omnes experiuntur in amore, deſiderio, odio, invidia aliiſque. Secundum vero ſenſationum vis aperte demonſtrat. Quo uberior lucis copia ab objectis venit ad oculos, radiorum phonicorum ad aures, ſalium ad linguam, eo majori claritate, & diſtinctione ſenſatio viſus, auditus, guſtus in mente perficitur. Contingit interdum, organorum motus ab objectis excitatos adeo debiles vel *abſolute* vel *relative* eſſe, ut etiam mentis perceptio ſit valde obſcura, nullaque apperceptio, vel conſcientia. A Jovis ſatellitibus ſolares radii in noſtros oculos continuo remittuntur; at horum raritas tanta eſt, ut niſi teleſcopio condenſentur, nervos opticos vix commoveant; ideoque ſatellitum aſpectum nobis eripiant. Noſtros ſimiliter oculos fugiunt, micante crepuſculo, ſidera fixa; quod eorum lux cum luce crepuſculi comparata nimis languide retinam concutiat. Univerſe autem experimentis edocti ſtatuere poſſumus, perceptiones minus claras obſcurari a clarioribus una concurrentibus; ſicuti motiones minus vehementes, ſi una ſimul cum vehementioribus cerebrum pulſent, ab his quodammodo labefactari. Mens idcirco clariori intenta perceptioni obſcurioris vix conſcia erit.

XVII. Tertia lex eſt. *Sicuti ex corporeis motibus alii mentis imperio non ſubſunt, alii vero in mentis poteſtate ſunt; ita & perceptiones*. Legis hujus veritatem fatebuntur omnes, ſi diverſa tum motuum, tum perceptionum genera vel leviter animadvertant. Perceptionum tum ex voluntate in nobis exiſtentium, tum ex neceſſitate, quae mentem vel invitam interdum occupant, & torquent, experimenta & exempla cuicumque ſeipſum examinanti facile occurrunt. Praeterea quis ignorat, motus vitales, hoc eſt cordis, ſinuum, venarum, arteriarum, diaphragmatis, abdominis, ſpatiorum intercoſtalium, muſculi denique periſtaltici inteſtinorum, *neceſſarios* ideo nuncupari, quod nec in ſomno, nec ad nutum mentis unquam ceſſent? Neque certe Svvammerdamio [1], Borellio [2], Perraultio [3], aliiſque medicorum non paucis prudens Philoſophus aſſentietur, qui

1 Bibl. nat. de Ran. 2. pag. 844.
2 De Mot. Anim. 2. prop. 80.
3 Du Toucher 2. pag. 547. , & du mouvem des yeux pag. 587.

qui tum vitalium, tum animalium organorum gubernaculum menti concedunt. Ad motus necessarios referri quoque opus est eos, qui sensationem omnem praecedunt, & ab objectis externis in sensoria incurrentibus, vel a causis in humano corpore latentibus generantur. Alios autem esse motus voluntarios, qui nempe perceptiones a voluntate pendentes consequuntur, aperta res est. Oculos, manus, linguam, quoties libuerit, movemus. Immo huc etiam ii referendi sunt, qui quamvis, animo non advertente, interdum peragantur, ex habitu tamen per animadversionem paullatim acquisito peraguntur, & cessant ad animae nutum.

XVIII. Mira profecto est tanta linguae in loquentibus, manuum in citharaedis, totius corporis in funambulis motionum facilitas, & celeritas cum incredibili varietate conjuncta. Sed qui animadverterit, quam diuturna exercitatione ac labore, quam constanti mentis attentione opus fuerit, ut corporis organa ad motus hujusmodi expedite peragendos compararentur, eos pro mechanicis non habebit, sed maxime voluntariis; quod a Cartesianis potissimum perpendi debet, qui suorum automaton, hoc est brutorum, motibus hosce motus analogos putant [1]. Debuit idcirco mens, siquidem reali commercio copulata sit corpori, debuit, inquam, repetitis pluries experimentis motuum ejusmodi gignendorum facilitatem & artem sibi comparare, ut, se jubente, statim peragerentur, se jubente, cessarent. Ignorat profecto mens, quo adminiculo, quo instrumento, quo actionis genere arcanos hosce motus in corpore ipsa eadem velut domina & arbitra efficiat; at non, illos proinde ab animae vi & actione non proficisci, quis dixerit. Mens vi propria & actione cogitationes suas potis est ex uno in aliud objectum, prout libuerit, convertere, avertere, & revocare, ut fatentur omnes, qui libertatem nudam non esse vocem agnoscunt, & hominum deliramentum: qui tamen, quo pacto, quo nisu, quo actionis genere mens velit & nolit, cogitationesque suas huc illuc dirigat, explanaverit, erit mihi magnus Apollo. Wolfius certe harmoniae praestabilitae assertor acerrimus, sed non iniquus

1 Pardies de l'Am. des Bet. §. 11. & seqq.

quus rerum aestimator, Philosophos reali commercio adversantes ex ea ignorantia nihil posse proficere, fatetur, & monet [1].

XIX. Quandoquidem ergo nulla esse in mente perceptio potest, quin motus aliquis in organo corporeo perceptionem comitetur (§.14.); intelligimus, actionem mentis in aliqua idea revocanda, sibique iterum repraesentanda nil aliud esse, quam conatum renovandi in cerebro eam spirituum motionem, cum qua idea illa, quum primo menti objecta est, conjuncta fuerat, vel a qua primam habuerat originem. Quoniam vero ideae per sensationem acquiruntur, ubi spiritus animales ab exterioribus organis ad nervorum capita fluunt, eaque pulsant; mens certam ideam revocabit, quoties spiritus animales a cerebro versus organa exteriora ita pellat, ut simili modo refluant, & nervorum capita pulsent. Mens autem corpora externa in movendis spiritibus animalibus aemulatur quidem, sed eorum vim, ceteris paribus, vi sua non adaequat; quod obviis patere potest experimentis. Sensationes proinde clariores; phantasmatis, sive ideis ad nutum animae revocatis, ceteris item paribus, esse debent. Quum idearum plerasque claritatis, & distinctionis gratia vocabulis, aut aliis signis affigere consueverimus (§. 28.); recurrente motione cerebri, qua vocabuli perceptio fit, en tibi eodem observantem tempore ideam rei, quae vocabulo affixa fuerat. Si rei tunc sensibus non subjectae ideam menti iterum sistere cupias, frustraneo saepissime valdeque molesto conatu laboras, nisi prius occurrat menti vocabulum. Objecta contemplare praesentia, iridem, montem, solem, imaginare absentia, rhombum, ellipsim, conum; facile animadvertes, ipsa simul rerum vocabula tibi tacito micare quodammodo in lingua, & in mentis penetralibus quasi pronunciari.

XX. Hinc pronum est inferre, facultatem illam, quam habet mens, ideam aliquam diutius retinendi & contemplandi esse artem exercitatione ab ipsa mente comparatam conservandi in cerebro eam motionem, & spirituum oscil-

1 Psychol. Empir. §.950. 956. & seqq.

oscillationem (§. 10.), quae ex lege commercii huic adnexa est perceptioni; sicuti vicissim, quandiu in organo eadem perseverat motio, & spirituum oscillatio, velit ipsa nolit, eadem idea obversatur, atque perceptio. Problema soluturus Geometra omni strepitu & frequentia vacuum quaerit locum, ne una illa diuturna & constans cerebri motio, quam ad mentis obtutum in unam problematis ideam immobiliter defigendum conservare fas est, aliis motionibus in sensorio excitatis perturbetur (§. 16.). Sunt qui uni motioni in cerebro, unique perceptioni in mente diu conservandae ita assuescunt, ut a sensibus quasi abstracti nec audire integris auribus, nec videre apertis oculis videantur, quosque ab ea cogitatione nonnisi vehementiori organorum concussione revocaveris [1]. Hi proinde apti fiunt scientiis multum, societati parum. Quod si insuper hujus indolis homines ad certum quoddam studiorum, & meditationum genus unice incumbant, cito lassantur, cito tabescunt, & praeter modum melancholici evadunt. Unam enim eandemque cerebri partem, in qua homogeneae illae motiones fiunt, (§.6.) ceteris quiescentibus, nimium defatigant, nec modo has fibras, modo illas alterna laboris & quietis vicissitudine relaxant. Egregie illi sapiunt, qui post profundas meditationes ad aliquot horas protractas in aliena se transferunt, ac rerum varietate hilaritatem tuentur & valetudinem [2].

XXI. Ars isthaec mentis & vis rursus excitandi motiones, & respondentes motionibus perceptiones praecipuum memoriae fundamentum est. Dico *fundamentum* memoriae, non *memoriam* ipsam; exigit enim memoria, non solum ut idea alias percepta percipiatur iterum, sed etiam ut illam mens recognoscat, sive eam alias fuisse perceptam sibi conscia sit. Pueris exoticam linguam addiscentibus pluries idem recurrit vocabulum; haerent tamen frequenter, ac si nunquam antea perceperint. Porro idearum obscurarum nulla est menti nostrae conscientia. Earum igitur & nulla recordatio esse potest. Quoniam autem memoriae vis

1 V. Wolf. Psychol. Emp. §.244. & seqq.

2 V. Sanct. Aphor. sect. 7. n.45. Boerh. Prael. Acad. §.586.

vis in revocandis ultro ideis jam antea perceptis potissimum elucet; facultatem esse usu & exercitatione comparatam, (§.19.) clarissime patet. Non alio modo longas orationes, & poemata memoriae mandare, quam decies & centies easdem repetendo voces, consuevimus pueri. Improbandam sane discendi methodum commemoro, sed aetati parem (*). Quis vero memoriam non solum a mentis vi, sed etiam a cerebri conditione pendere non videt? Ut ideas olim perceptas sibi mens praesentes iterum ex voluntate sistat, cerebri quoque motiones iis ideis adnexas pro voluntate sua rursus producat, necesse est (§.19.). Neque ego Gorteri sententiam probo [1], qui tametsi fateatur, memoriam esse habitum exercitatione & corporis commercio acquisitum, a corporis nihilominus vinculo & societate, dum adhuc in vivis agimus, immunem tandem fieri contendit ac quodammodo emancipari. Propositionem suam ex mentis nostrae immortalitate firmat Gorterus, cujus argumentatio huc reducitur. Mens non alia de causa post mortem corporis vivit, nisi quia statuum praeteritorum memoriam sejuncta a corpore conservat adhuc; quum altera vita bonorum, aut malorum operum praemium, vel poena sit. Talis ergo esse evincitur mentis natura, ut post quam rerum ideas longa consuetudine sibi fecerit familiares, possit eas iterum, quoties libuerit, absque praesidio cerebri revocare. Verum argumentatio haec Gorteri, vereor, ne firmo stet talo. Si enim vita mentis post mortem corporis a rerum praeteritarum conservata memoria repetenda est; consequitur profecto, eos, qui nulla, dum vivunt mortalem vitam, rerum praeteritarum memoria gaudent, quales sunt stupidi, & infantes, immortales, pereunte corpore, non futuros; quod nostrae Religionis dogmatibus adversatur.

XXII. Quae cerebri, quae nervorum, quae spirituum animalium ad memoriae felicitatem & magnitudinem a natura vel arte obtinendam optanda maxime conditio sit, nec

(*) Longe facilius meditando, quam voces solummodo repetendo res memoriae mandantur: ibi enim idearum claritas & distinctio memoriam plurimum adjuvat; hic meras syllabarum sonorumque ideas novus idearum torrens continuo delet.

1 De delir. §. 4.

nec definire ausim, nec assequi conjectura. Observationes nonnullae ad generales quasdam conjecturas, non ultra tamen, possunt nos deducere. I. Animalia, quae majore dotur cerebro, perspicaciora videntur, & pluribus ideo notionibus informata [1]. II. Infantes, quibus nimis adhuc molle cerebrum est, senes, quibus cerebri fibrae duriores, parum memoria pollent [2]. III. Spiritus animales alieno succo vitiati stuporem inducunt [3]. Itaque ad memoriae vim conferre plurimum & cerebri magnitudinem, & mediocrem mollitiem, suspicari licet; spirituum vero puritatem, certo affirmare. Quomodocumque tamen se res habeat, Clementi VI., Laurentio Bonincontrio [4], Joanni Pico Mirandulano [5], Leibnitio [6], aliisque multis singulari memoriae dono passim commendatis, non praestantiorem affingo animam, sed cerebrum fortunatius.

XXIII. Miraculi autem simillimum est, quod quum idea quaedam menti rursus fit praesens, alia etiam idearum series recurrat, & eo quidem ordine, quo pridem perceptae fuerant. Oratorem ad longam horam dicentem, puerum Virgiliani poematis numeros & verba tenentem miraremur, nisi rei frequentia admirationem omnem sustulisset. Immo tum ideae, tum voces nativo sese nexu consequuntur, & fluunt, quin mens in earum singulas attentione ulla defatigetur, ullo conatu. Si Gassendistas, & Cartesianos, quibus hac in parte consentit Hallerus [7], audiamus; per vestigia spirituum animalium affluxu in substantia cerebri relicta, quorum unum emoveri non potest, nisi reliqua eodem ordine, quo formata fuerant, emoveantur, rem difficillimam paucis verbis expediemus, & phaenomenum ad causam mechanicam revocabimus. At ego haec speciosa magis, quam vera, aut verisimilia judico. Nescio, an animadverterint, quot vestigia, & vestigiorum series imprimendae cerebro sint. Nescio, an perspexerint, fieri pro ani-

mae

1 V. Boerh. Prael. Acad. ad §. 599. & Haller. ib. not. 29.
2 V. Haller. ad §. 582. not. 2.
3 Gorter. Med. Dogmat. cap. 1. §. 9.
4 Cardan. de subtil. lib. 12.
5 Politian. Centur. 1. Miscell. c. 100.
6 In vit. Theodicaeae praefixa §. 173.
7 Prael. Boerh. not. 1. ad §. 580.

mae voluntate posse, ut plicae illae, vel canaliculi non eodem ordine moveantur, quo primum inducti sunt & superimpositi; quum quis possit ad libitum, si memoria plurimum valeat, Virgilianos versus Ovidianis, Ovidianis Homericos alternis miscere, & inverso etiam ordine recitare. Hoc satis evincit, & phaenomeni causam non esse mechanicam, & immensam illam vestigiorum struem in absurdum declinare. Si minus autem absurdam dicere velis, inutilem saltem mecum ipse fateberis. Habeat enim coram populo orator, quam memoriae mandavit, orationem. Quot sunt in ea syllabae, aut saltem voces, tot ideae in mente, tot in cerebro a spiritibus animalibus emota vestigia. At etiam quot syllabae, immo quot literae, tot sunt ad concinnam pronunciationem linguae motus varii & incredibili celeritate inflexiones. Adde & pedum, si oratori libeat, & manuum, & oculorum, & capitis vocibus conjunctas motiones. Hi omnes linguae & membrorum motus eadem peraguntur dexteritate, facilitate, & ordine, quo cerebri motus respondentibus ideis affixi & destinati. Porro opportuni illi, expediti, & concinni membrorum motus non corporis mechanismum causam habent coecam, & necessariam, sed ex ratione agentem animae voluntatem (§.18.): non vestigiis cerebro olim impressis a Gassendo, Cartesio, Hallero, vel quoquam alio indigere censentur; sed mentis dumtaxat in nervos & musculos actione, dominio, & arte, quam longo usu, & contentione magna sibi ipsa comparavit, procul dubio peraguntur. Cur ergo idearum series & ordines in memoriae exercitatione sese evolventes explicaturi mancipium corporis mentem facimus, quum domina corporis sit, eamque ab imperio suo dejicientes & potestate, ad cerebri mechanismum provocamus, & comminiscimur portentosa vestigia?

XXIV. A mentis etiam nobilitate, & praestantia maxime abhorret, cerebri mechanismo referri acceptum, quod homines simus, vitam nempe vivamus insignitam ratione & consilio. Id certe memoriae debemus. Ratiocinatio enim idearum & judiciorum comparatio est. Comparari autem non possunt, nisi plures simul ideae menti praesentes

fue-

fuerint, nisi quae praecesserunt, retineantur, & ad subsequentes referantur. Aufer ergo menti memoriam; vitam hominis, vitam rationis abstulisti: nam, superveniente posteriori idea cum priori comparanda, haec jam intercidit & omnino deleta est. In hac miserrima conditione noscit homo se *nunc* existere: at illud *nunc* punctum temporis est, quod cum idea continuo fluit. Licet ergo sciat, se existere, ignorat tamen extitisse. Vivit; sed sibi semper ignotus, ac veluti modo factus ex nihilo. Talis erat aegrotus ille Wepferianae historiae [1] periodos omnes imperfectas relinquens, quod priores evanescerent ideae antequam reliquae sequerentur. Haec quoad leges commercii dicta sufficiant. Aliae quidem multae sunt; sed eas, utpote instituto huic nostro minus necessarias, recensere & explicare omittimus.

XXV. Jam vero tres quoad cognitionem in mente distinguimus facultates (*), sensum nempe, phantasiam, intellectum. Ad sensum rerum praesentium, ad phantasiam absentium confusa perceptio, ad intellectum perceptio quaevis distincta referri debet [2] (**). Ratio ad intellectum pertinet, & est facultas perspiciendi universalium nexum veritatum [3]. Ex perceptione boni, vel mali appetitum, vel aversationem in anima nostra oriri, nobis ipsis conscii sumus. Et quidem si oriatur ex perceptione boni confusa, ex sensatione scilicet, aut imaginatione, appetitum sensitivum; si ex perceptione boni distincta, nempe ex intellectione & ratione appetitum rationalem, seu voluntatem nuncupamus. Libertatem tandem definimus mentis facultatem eligendi, aut fugiendi ex pluribus quidpiam,

1 N. 100. vid. Haller. pag. 258.

(*) Imaginationem, seu phantasiam perperam cum sensu miscet Tschirnhausius Medic. Ment. part. 2. §. 2. pag. 41. edit. Lipsien. 1695. & binas dumtaxat cognoscendi distinguit facultates; quod non modo in Psychologia, verum etiam in Ethica confusionem & errorem parere potest.

2 Wolf. Psych. Emp. §. 67. 93. 275.

(**) Idearum, perceptionum, mentisque facultatum definitiones, & discrimina ex Wolfio accepta, nobisque probata legenti significamus; quo nemo accuratius, nostra quidem sententia, horum omnium naturam definivit, certioremque vocibus notionem affixit. Si secus quandoque fecerimus, opportune monebimus.

3 V. Wolf. Psych. Emp. §. 483. & seq. Heinec. Elem. Phil. Rat. cap. 1. §. 2.

piam, prout nobis ex perceptione boni vel mali diſtincta, ſive ex ratione propria libitum fuerit (*). Ex quo intelligitur, nullam ei, qui ratione, aut rationis uſu deſtituatur, libertatem eſſe.

XXVI. Videamus nunc, quo pacto mens noſtra rerum notionibus imbuatur, rationis tandem particeps fiat, & ratione quandoque privetur. Nullam quidem ſecum defert ideam ingenitam (§. 2.); ſed nihilominus corpori organico conjungitur, in quo perennis eſt fluidi nervei circuitus, perennes ex nutritione, cordiſque motu mutationes; has proinde ex lege commercii (§. 14.) non poteſt mens non percipere, & a percipiendo unquam quieſcere. Hic autem obiter animadverto, jam expeditam amotamque eſſe difficultatem, qua nos premi arbitrantur nonnulli Philoſophi, dum aſſerimus, mentem noſtram a perceptione nunquam ceſſare. At quoniam tum ſpirituum motiones omnes languidae nimis ſunt, nimis aequabiles, tum ipſa mens in ſuarum uſu facultatum novitia adhuc & inexperta, nonniſi confuſis, obſcuriſque frui poteſt ideis (§. 16.), quarum nulla conſcientia, ſive *apperceptio* [1] eſſe poteſt, memoria nulla. Ex quo autem in lucem editur homo, ſenſibilia objecta in externum quodvis ſenſorium agere, & pro ſua varietate varias ad animi ſedem ſpirituum motiones tranſmittere incipiunt. En ſenſuum beneficio plurium menti comparatam ſupellectilem idearum; quae licet ab initio ob rei novitatem obſcurae ſint, & confuſae, longiore tamen conſuetudine, & mentis cum iis familiaritate vividiores fiunt in dies, atque clariores (§. 21.). Hinc mens & eas conferre inter ſe, & earum percipere relationes pro ſuis facultatibus potis erit. Ejuſmodi tamen perceptiones non intellectus, ſed ſenſus judicia ſunt, ſive *judicia naturalia*, ut vocat Malebranchius [2]; quandoquidem idearum, etſi non claritas, deſi-

de-

(*) Quamvis non una ſit penes omnes Philoſophos libertatis definitio, eam tamen a ratione pendere, non negant, niſi qui libertatem nudam eſſe vocem arbitrantur. Leg. B. Thomas p. 1. qu. 82. art. 1. Jaquelot de l'Exiſtenc. de Dieu pag. 381. Wolf. Pſych. Emp. §. 880. 941. Genuenſ. Elem. Metaph. part. 2. def. 13. & Append. ad cap. 4. §. 4.

1 Vid. Wolf. Pſych. Rat. §. 16. & ſeqq.

2 Rech. liv. 1. chap. 7.

deratur tamen distinctio [1]. Ubi vero mens in ideis contemplandis attentione, reflexione, abstractione uti noverit, objecta, & objectorum relationes sibi distincte repraesentat, suique vires exserens intellectus [2] universalium notionibus veritatum sensim imbuitur, & ad earum nexum perspiciendum ascendit, hoc est ratione pollet & usu rationis [3].

XXVII. Fatendum tamen ingenue est, hominem nonnisi seram, atque brevissimam, si solis intellectus sui viribus uteretur, rationem consequuturum. Scilicet educatio, institutio, cum aliis hominibus commercium atque societas potissimum efficit, ut ideae abstractae, distinctaeque formentur, ratiocinandi facultas evolvatur, veritates universales, earumque nexus perspiciantur. Da hominem in sylvis educatum, & ab aliorum hominum commercio prorsus sejunctum: ejus cognitio brutorum cognitionem vix, ac ne vix quidem fortassis excedet. Exemplum nobis exhibent probatissimum homines, qui in Lithuaniae nemoribus fato nescio quo misero inter ursos educati non solum rationis usu, sed & statuum praeteritorum memoria prorsus destituti inventi sunt. Horum alterum Johannes Petrus vanden-Brande in aula Britannica legatus Batavus, quum anno *1669*. Varsaviae degeret, propriis oculis viderat: de altero ab ursorum societate an. *1694*. subtracto Bernardus Connor fidem facit non dubiam [4]. Reipsa absque reflexione, & abstractione nulla esse potest idearum distinctio, ideoque nec ratio ulla (§. *26.*). Porro mens humana sibi ipsi relicta, nulloque culturae adjuta praesidio, reflexioni vix assuescit, nisi quum eam in id impellat urgens vitae necessitas, & naturalis mala impendentia vitandi conatus; quem etiam in brutis ratione carentibus cognoscimus. Divino idcirco factum consilio est, ut primus omnium parens, quo filios suos, & omnem per eos posteritatem veritatum notionibus imbuere posset, perfecta jam & suis numeris absoluta ratione praeditus conderetur.

XXVIII.

1 Wolf. Psych. Emp. §. 287.
2 V. Wolf. ib. §. 275. & seqq. Loke Essai liv. 1. chap. 1. §. 15. 15. 16.
3 V. Wolf. ib. §. 484.
4 Ap. Wolf. Psych. Rat. §. 461.

XXVIII. Quum autem dicimus, institutione, & societate rationem formari, & adolescere, vocabulis & vocabulorum usui id praesertim deberi contendimus. Vocibus enim non tantum ideae, & animi sensa invicem inter homines communicantur; non tantum ideae ipsae determinatis quibusdam expressae vocibus clariores fiunt, atque distinctae, sed etiam res olim perceptae, ita memoriae, sine qua rationis usus esse non potest (§. 24.) inhaerent, ut sola vocabulorum recordatione iterum menti, quoties libuerit, praesentes fiant: immo mens ipsa a vocabulorum oblivione capta eas sibi rursus contemplandas objicere nequicquam conetur. Quaecumque alia signa ad exprimendas animi perceptiones inventa satis angustum, si cum sermone comparentur, usum habent & utilitatem; quum vix sensibilia exprimere sufficiant. Juvenis ille a nativitate surdus & mutus, cujus historiam singularem Academici Parisienses testatam nobis reliquerunt [1], ea omnia, quae in externo religionis cultu Christiani faciunt, per annos 24., quos in hominum commercio transegerat, a parentum exemplo edoctus imitabatur. Vehementi campanarum sonitu percussis auribus, auditus illico ad cerebrum via patefacta est: tum ille & loquentium voces percipere, & patriam linguam addiscere, & religionis mysteriis informari, & anteactae vitae conditionem diligenter interrogatus exponere potuit. Tunc sane nulla in eo homine rationis semina, nulla idearum abstractarum vestigia, nullam Dei, mentis, honestatisque notitiam fuisse, sed vitae dumtaxat animalis usuram, intellectum est. Hinc Ecclesiae proceribus & ministris cavendum maxime arbitror, ne hominibus a nativitate surdis & mutis ea Christi Sacramenta, quae rationis usum necessario exigunt, nimis facile & confidenter externa rationis specie decepti impertiantur.

XXIX. Ex eo autem, quod institutioni & societati rationis usus magna ex parte debeatur, inferre quis posset, aliam aliis pro educationis & commercii varietate, non unam communem omnibus, atque immutabilem esse oportere rationem: ex quo sane fieret, ut quae a nonnullis rectae ra-

1 Histor. an. 1703.

rationi consentanea, ab aliis maxime repugnantia, non sine magna hominum pernicie, & Dei dedecore dicerentur. Hoc breviter, tametsi longam postularet orationem, persequamur. Statuendum primum est, eum hominem rationis compotem non appellari, qui principia quaedam, vel propositiones universales, licet veras, alieno dumtaxat judicio & auctoritate confisus probat; sed qui veritates ipsas, earumque nexum aut *intuitione*, aut *conscientia*, aut *ratiocinatione* perspiciat. Ad hoc autem lumen humanae mentis acies, nisi sensoriorum, motionumque corporearum, institutionis, sermonis, & commercii beneficio non venit. Porro tum idem omnibus sensuum numerus, tum organorum structura similis, tum plurium vocabulorum significatio eadem, tum ratiocinandi vis omnibus omnino hominibus, si corpore bene valeant, concessa, tum tandem natura ubique eadem, semperque sibi constans eandem omnibus rerum seriem, & ordinem objicit contemplandum. Discrimen & varietas, cui in his singulis diversi homines obnoxii sunt, ad modificationes maxima saltem ex parte pertinet, non ad substantiam. Majoris aliis diametri, aliis minoris sol, aut luna videri poterunt; at lucere utrumque, utrumque oriri & occidere omnibus aeque perspicuum. Infinitae hujus generis sunt; multae, quae vitae conservationem, quae societatem, quae religionem spectant, omnibus communes notiones. Itaque educatio quantumvis rudis & barbara, sicuti nec rerum naturam, nec humani corporis structuram immutare; ita nec ideas, quae primo in mentem illabuntur, aut invertere potest, aut abolere. Quapropter vel homo educatione, aut sermonis usu privatus numquam veritates percipiet, numquam rationis compos efficietur, vel si educationis & sermonis auxilio aliquando ratiocinabitur, rationem quamdam communem omnibus consequatur, necesse est [1]. Quis umquam homini utenti sensibus persuaserit non existere corpora? totum esse sua parte minus? vitam conservari dolore? honoris causa percutiendos parentes? Deum lacessendum injuriis? Communis haec ratio, quam *rectam rationem* jure appellamus, eas omnes veritates comple-

[1] Vid. Genuen. Elem. Metaph. part. 2. schol. ad def. 2.

plectitur, quae *intuitione* perspiciuntur, quaeque cum iis necessario vinculo connectuntur: eaque licet in homine major esse possit, aut minor, prout ille plures, vel pauciores perspexerit veritates; stante tamen hoc universi systemate, seu rerum ordine, nulla potest hominum conspiratione, nullo vel ipsius Dei consilio inverti, aliaque *ratio* prioris loco substitui. Hoc enim stante systemate, leges morales, atque mechanicae sunt omnino immutabiles; ideoque immutabiles veritates, immutabilis ratio. Hinc facile est deducere, Cartesianos vortices nonnisi in eo systemate fore rationi consentaneos, in quo corpora sese invicem impellentia nihil sui motus deperderent; potestatem, quam Hobbesius facit principibus frangendi fidem, quoties sibi detrimenti nihil ab adversario timere possunt, nonnisi in eo systemate, in quo homines non ad societatem, sed ad discordiam & bellum nascerentur: in nullo autem systemate consentaneam rationi futuram eam Dei legem, qua praeciperetur, ut supremum Numen blasphemiis, odio, dirisque execrationibus coleretur, quod Vasquesio [1], per imprudentiam excidit. Numquid enim, mutato utcumque systemate, divina natura mutari potest?

XXX. Est etiam *alia ratio*, quae cum ab ideis pendeat, pro varietate temperamentorum, studiorum, aetatum, affectuum, morum, consuetudinum, rerumque statuum mutabilibus, & ipsa mutabilis est, nec omnibus communis hominibus. Hanc proinde *rectam*, vel *non rectam*, nisi forte relative, perperam appellaveris. Quam diversa fuerint Romanorum & Carthaginensium cum in Religionis, tum in Reipublicae negociis judicia libertatis, notissimum est [2], quaeque Carthaginensibus maxime commendata, Graecis improbata, ex Aristotele [3], intelligimus. Tales judiciorum vicissitudines in omnium gentium historiis passim occurrunt. Immo vero universi humani generis rationem per aquarum Noeticam alluvionem, qua tota tellus obruta fuit, insignes passam arbitror mutationes. Alia erat ante dilu-

1 Controv. Illustr. lib. 1. cap. 27. num. 9.

2 Justin. l. 18. c. 6. Plut. de Su. perst. Cic. orat. 2. in Rull. &c.

3 De Republ. lib. 2.

diluvium athmosphaerae, telluris, humanaeque vitae conditio. Tunc verisimillime non pluviae, non iris, non nubes, non turbines, non fulgura, *& humanas motura tonitrua mentes*. Uberrima tunc terrae fertilitas, hominum vita satis longaeva: quae duo potissimum in causa fuere, cur omnis caro viam suam corruperit [1]. Mutato insigniter per diluvium terrae systemate, hominum quoque ideas & judicia mutari plurimum, mutari rationem debuisse, liquido constat.

XXXI. Verum humanae mentis imbecillitas, & miseria non magis se profert, quam quum rationis usum diuturno plurium annorum labore comparatum mens ipsa deperdit. Infandum hoc & luctuosissimum infortunium, quo ex humanae praestantiae sede in brutorum quodammodo humilitatem dejicimur, pro diverso causarum, & effectuum genere, amentia, furor, apoplexia, lethargus, ebrietas &c. nuncupatur. Sunt autem hi omnes animi simul & corporis morbi. In corpore vitiatum cerebrum, in animo vel deletas ideas, vel abruptum idearum nexum & orbem commiseramur. Causas, quibus elegantissima humani cerebri machina utcumque labefactatur, investigare nostri non est instituti. Praestantiorum solummodo aliquas referemus Medicorum observationes, per quas, quî fieri possit, ut rationis munere privetur humana mens, quoad licet, intelligamus. Amentium cerebrum mechanicis vitiis affectum, teste Lancisio [2], Hallero [3], Parisiensibus [4], frequentissime inventum est. Ebrietatem ob auctum sanguinis ad caput impetum & copiam generari, pro comperto Medici habent [5]. Hinc ebrios per venae sectionem continuo ad sanam mentem redire didicimus. Apoplexiam plerumque fieri a sanguine, lethargum ab aqua in cerebrum effusa, luculentissimis compererunt observationibus praeter alios Boerhaavius [6], atque Wepferus, qui uberrimam apoplecticorum descripsit historiam [7]. Cheseldenius pariter, in lethargicorum cerebro aquam

1 Genes. *6.*
2 De sede cogit. anim.
3 Loc. cit. not. 4. ad §. 586.
4 Hist. de l'Acad. an. 1705.
5 V. Boerh. Prael. Acad. §. 591. 599. & Haller. ib.
6 Comment. tom. 2. pag. 584.
7 De Morb. Capit. & de Apopl.

aquam semper se invenisse, testatur [1]. Sesquilibram sanguinis in cerebri effusam ventriculos soporem fecisse, & lateris utriusque paralysim, scribit Hamelius [2]; stupiditatem in alio ex vesica flavo liquore plena cerebrum premente genitam, Fantonus [3]; item e depressione cranii, Hildanus [4]; ex tumore scyrrhoso corpus callosum comprimente, Wepferus [5]. Huc quoque pertinent observationes illae, quas ex cerebri laesione sensum deleri demonstrantes superius adduximus (§.5.6.). In his, aliisque similibus morborum generibus abolentur ideae, non earum ordo & nexus invertitur. Invertitur autem in delirio, in ebrietate, in insomnio, in vehementibus quibusdam animi pathematibus, aliisque affinibus morbis, in quibus aegri tam portentosa concipiunt, & copulant, *ut nec pes, nec caput uni reddatur formae*. Mentis ejusmodi aberrationes quicquid spirituum motum vehementius perturbat, & concitat, causam habent. Meningum cerebri inflammationes, acre serum cerebri ventriculos, vel meninges vellicans & irritans delirium progenerare, ex Gortero abunde didicimus [6]; cui mirifice consonat Wepferus, qui in hominibus ex febre cum delirio extinctis semper se plurimam sub pia matre lympham reperisse, commemorat [7]. In animi vividioribus affectibus sanguinem & spiritus validissime commoveri, domestica quemcumque docent experimenta. Insomnia tandem ex iis gigni causis, quae sanguinem propellunt ad caput, coena largiori, duriori cibo, vel flatulento, uberiori vino, opio, semine cannabis, nimio insuetoque stragulorum calore, decubitu incommodo, animadvertit Hallerus [8]. Quoniam vero somnus est quies instrumentorum motus, & sensus ob nervearum ex cerebro prodeuntium fibrarum languorem, quae flaccescunt, & collabuntur [9]; nisi communis sensorii pars aliqua libera sit, & a spiritibus perlustretur, reliquis medullae partibus collabentibus, nulla esse possunt insomnia,

1 Anat. lib. 3. cap. 14.
2 Hist. Acad. Paris. pag. 214.
3 Opusc. Scientif. tom. 3. pag. 162.
4 Centur. 3. observ. 12. & 21.
5 De Apopl. pag. 277.
6 Medic. dogmat. cap. 1. §. 22. & seqq.
7 De Morb. Capit. pag. 352.
8 Loc. cit. not. 5. ad §. 599.
9 Boerh. loc. cit. ad §. 590. *dormiturit*. Haller. ib. not. 1. ad §. 593.

mnia, quae somnum aut turbent, aut mulceant [1]. Opportune autem monet Hallerus, causas mox recensitas, quae insomnium producunt, inaequalem facere omnes sanguinis in nobis circuitum; ut proinde sanguinis ipsius conatus aliam communis sensorii regionem apertam teneat & perviam, aliam vero intercludat.

XXXII. Jam quî fiat, ut apoplexi gravissima, vel lethargo oppressi non ratione tantum, sed etiam quarumcumque idearum vel sensu, vel imaginatione, vel animae nutu excitatarum contemplatione priventur, non aegre possumus intelligere. Nulla est in mente ope sensuum perceptio, nisi fluidum nerveum ab exterioribus organis ad animi sedem propellatur, reprimaturque; nec perceptio ulla ex mentis voluntate, nisi mens ipsa fluidum versus exteriora urgeat, ut ad suam originem retro fluat (§. 19.). At quum medulla cerebri undique comprimatur (§. 31.); ab exterioribus organis ad nervorum originem, & animi sedem nec patet spiritibus aditus, nec ab animi sede & nervorum origine versus organa exteriora regressus & oscillatio. Mens ergo in tenebris jaceat, necesse est; debiles enim illi & incompositi spirituum motus, qui cum sanguinis prope medullam circuitu necessario conjuncti sunt, confusas dumtaxat ideas menti objiciunt, quarum nec conscia esse potest (§. 16.). Aegris ejusmodi concusso capite, aliquam cognitionis usuram concessisse interdum Peyronium, lego [2]. Causa mihi plana & aperta videtur. Ea capitis concussione fieri debebat, ut fluidum, quo medulla cerebri comprimebatur, emoveretur; emotum autem compressionem aliquantisper relaxaret, ac spiritibus animalibus per nervorum fistulas effluendi libertatem concederet.

XXXIII. Quod si morbi vis medullam non opprimat universam, sed aliquam dumtaxat partem, ut non raro contingit; mens tum aliqua sensatione, tum aliquibus ideis, quae motionibus in regione cerebri inoffensa excitatis respondeant (§. 6.), frui poterit, nequaquam vero ratione. Homo enim ratione utitur, quum veritatum universalium ne-

1 Boerh. ad §. 599. *Insomnia*. 2 Hist. de l'Acad. 1741. pag. 296. 293.

nexum perſpiciens & earum alias cum aliis, & cum ſuis actionibus, & cogitationibus libere poteſt comparare (§. 26.). Itaque ſi mens cerebri impedimento detineatur, ne, quas ſibi libuerit, motiones excitet, quoad ſibi libuerit, conſervet, quando ſibi libuerit, revocet, corporis mancipium erit, non domina, nulla ideas revocandi, detinendi, contemplandi, nulla judicandi, nulla ratiocinandi libertate gaudebit. Poterit quidem mens nonnullas ideas abſtractas revocare, nonnulla edere judicia, nonnullas perficere ratiocinationes, iis dumtaxat cerebri indigentes motionibus, quae in illaeſis fibrillis peragi queunt, ideoque aliqua uti rationis ſpecie. At nego, hanc eſſe liberam illam, integramque rationem, quam tum naturales leges exigunt, tum divinae, ut homini actiones imputentur, & honeſtatis regulis ſubjiciantur.

XXXIV. Propoſitionem utramque veritati conſentire, ex quorumdam ſomniorum indole ita mihi firmiter perſuadeo, ut nihil adhuc mihi cogitanti occurrerit, quo ab ea perſuaſione abduci potuerim. Quid ſit ſomnus in corpore, quae in ſomnio corporis conditio & ſtatus, jam diximus (§.31.). Somnus autem quoad mentem eſt ſtatus ipſius mentis, in quo clarae omnes ſenſationes omnino ceſſant. Si claris ceſſantibus ſenſationibus, phantaſmata clara non deſint, ſomno accedit inſomnium. In ſomno ſtatus mentis & corporis proportionales eſſe, quo nempe gravior eſt in corpore inſtrumentorum motus & ſenſus quies, eo pauciora eſſe & obſcuriora phantaſmata, infinitis obſervationibus demonſtrari poſſet. Hinc fit, ut in ſomno profundo rara, vel nulla, in levi frequentia ſint ſomnia. Suos habet gradus ſomnus in corpore. Quidam homines ita jacent ſopore oppreſſi ac ſepulti, ut eos majorum tormentorum ſtrepitu vix excuſſeris; quidam vero, quos ſomnambulos appellamus, ita moventur, & ſentiunt, ut a vigilantibus vix ſejunxeris. Quum ii & loquentes audiant, & interrogantibus reſpondeant, & omnes fere muſculos voluntarios agitent, neſcio, an aliorum nervorum, praeter quam opticorum, fibrae in illorum cerebro langueſcant & torpeant. Dormiunt tamen. Non rara vero & recentiora

ſo-

somnambulorum exempla [1] efficiunt, ut vetustioribus [2] fidem non abrogemus. Quemadmodum autem concinni illi motus membrorum & expediti a corporis mechanismo non fiunt, sed ab animae nutu (§.18.); ita & perceptiones, motuum voluntariorium duces & comites (§.14.). Neque solum ex animae imperio, sed etiam ex ratione tum motus, tum perceptiones gigni, convincimur, quod somniantium nonnulli mentis omnes facultates aptissime exerceant, judicent nimirum, ratiocinentur. Rationis enim solummodo est, rite carmina condere, quod Sennerti [3] somnambulo, subtiliora Philosophiae capita ex distinctis notionibus demonstrare, quod somnianti Wolfio pluries contigit, ut idem ipse testatur [4]. Quis autem virtuti det, vel vitio somniantium gesta, quod honestatis legibus vel consentanea, vel adversa videantur? Aliud ergo est ratione uti, aliud est ratione libere uti: alterum stare potest, etiamsi aliqua medullae cerebri pars impedimento detineatur: alterum, nisi tota medulla expedita fuerit, ut mens omnes omnino idearum provincias ad libitum lustrare queat (§.6.), stare non potest.

XXXV. Causa vero, qua mens in delirio, quod ebrietatem morbosque acutos consequi solet, sibi non constet, obvia magis est & conspicua. Excitata in cerebro certa motione, certa suboritur in mente perceptio (§.15.). Perceptionem hanc impedire non potest mens, nisi perceptionem aliam clariorem, & vividiorem substituat (§.16.); ideoque motionem in cerebro, priori illa validiorem, excitet, quum sint perceptiones cerebri motionibus proportionales (§.20.). Porro vis mentis ad cerebri motiones gignendas definita certis limitibus est; quumque sensationes phantasmatis ad nutum animae revocatis clariores esse soleant; intelligimus, ad movendum cerebrum plus virium esse in corporibus sensoria nostra afficientibus, quam in mente (§.19.). Quam ob rem si vel meningum inflamma-

1 Vid. Hildan. Cent. 2. Observat. 84. 85. Sennert. Medic. Pract. lib. 1. part. 2. cap. 18. 19. Opusc. Scientif. tom. 10. pag. 24. &c.

2 Diog. Laert. lib. 9.

3 Loc. cit.

4 Psychol. rat. §. 419.

matione, vel acri fluido cerebrum irritante, vel epoti vini vi, vel alia simili causa spiritus animales motu valido, & incomposito cieantur; mens ad contranitendum nequaquam valens, eas ideas, quae inordinatis illis motionibus affixae sunt, contemplari, & componere adigetur, ac praepotente spirituum impetu abducta *humano capiti cervicem junget equinam*, *serpentes avibus geminabit*, *tigribus agnos*.

XXXVI. Delirant alii voluntate potius, quam morbi alicujus oppressione, quatenus nempe aut tristitia, aut alio quovis molesto animi affectu occupati, in unam pertinaciter cogitationem mentis obtutum defigunt: multa animo versant, & ad eam unam referunt omnia. Hinc diuturnam illam ideam reliquis omnibus vividiorem efficiunt (§.20.), cum aliis ideis, a quibus illa toto abest caelo, conjungunt, & mens denique, idearum claritate & familiari connexione decepta, errori praebet assensum. Damocles ille Hippocraticus caecum se, & omnibus rebus imparem constanter credebat [1]. Alius quum se vitreum putaret, accedentes magnis arcebat clamoribus [2]. Ditissimum hominem de paupertatis angustiis conquerentem, alium homicidii sibi crimen inurentem Wepferus commemorat [3]. Insignis quidam Parisiensis causidicus urinam consulto continebat veritus, ne, si exprimeret, vastissimam urbem submergeret, teste Boerhaavio [4]; qui, clarissimum quoque virum pro certo habentem stramineis cruribus suum fulciri corpus se vidisse, refert. Ejusmodi amentes, si peculiarem illum excipias errorem, praeterea sani, suique compotes esse solent. In his nec cerebri medullam, nec spirituum animalium puritatem ullo modo laesam putaverim; sed id solum inesse vitii, quod motionem erroris ideae affixam jam nimis vividam, nimis expeditam, ac fere necessariam consuetudine effecerint; eo fere modo, quo palpebrarum demissionem, tremorem, nictationem ad quodvis corpus repente ante oculos agitatum necessariam

1 Hippocr. Epidem. 5.
2 Lok. Essai liv. 2. chap. 11.
3 De Morb. Cap. Observ. 89. 91.
4 Prael. Acad. ad §. 586. art. *Emendare*.

riam tandem ex consuetudine facimus, quamvis ad motus voluntarios pertineat. Dico ad motus voluntarios pertineat; nam recenter nati infantes, si manum prope eorum oculos agitaveris, non nictant palpebris adhuc periculorum ignari. Re ipsa hoc amentium genus nullo medicinae praesidio sanari potest; sed potius ad sanam mentem redit, si aliis objectis propositis a molestae ideae contemplatione avocetur, vel vehementiori motione stratagemate aliquo excitata in sensoriis percellatur, ut mens clarae perceptioni, sed fallaci, clariorem veramque opponens, errorem tandem agnoscat, & ad se redeat (*). Id sane, spirituum indolem nondum vitiatam, & medullam cerebri illaesam adhuc servari, argumento est. Atque idcirco illorum actiones, si eas dumtaxat excipias, in quibus jam ex necessitate, tametsi ex voluntate primum, delirant, ex libera ratione procedunt, & honestatis legibus subjiciuntur. In horum amentium classem eos quoque homines plus aequo religiosos, seu superstitiosos, qui vulgo *scrupolosi* nuncupantur, jure referimus. Quis enim eos in humanis actibus ad legum normam judicandis quandoque delirare, negaverit? Spirituum tamen animalium indolem, & ipsam medullae substantiam, si longiore tempore hoc delirio conflictentur homi-

(*) Hac methodo eos homines felicius sanari, monet Boerhaavius. De eo, quem priori loco ex ejus testimonio mox memoravimus, factum sic narrat „ Retinuit lotium certo peri„ turus, nisi medici dolum invenis„ sent. Jusserunt exclamari, ingens „ incendium ortum esse, nullam in „ humano auxilio spem superesse. Il„ le, ut populum servaret, minxit „ uncias urinae tres, quatuorve, & „ simul errorem deposuit.

De secundo autem „ Pertinax ille, „ inquit, parcensque straminibus no„ lebat inniti fulcris fragilissimis, ne „ collisis festucis collaberetur. Tan„ dem amici instantissimis precibus „ ita fatigant hominem, ut pedes mu„ niret ocreis firmissimis, ne forte „ frangerentur, tutusque hoc praesi„ dio in carpento rus peteret laxan„ di animi causa. In ipsa via duo stu„ diosi larvati dispositi erant, qui ab „ uno latere rhedae adsilirent strictis „ gladiis, & latronum habitu, alte„ rum vero vehiculi latus liberum „ relinquerent. Noster oblitus stra„ mineorum crurum praeceps se in „ fugam dedit valido saltu, & eo „ ipso temporis momento sanatus est; „ atque ab eo tempore millies de„ ploravit imbecillitatem scientiarum „ humanarum, quum videnti sibi, „ & tangenti aeque certo constitisset, „ crura straminea esse, ac nunc con„ staret, eadem vera crura esse.

homines, vitiari etiam posse, fatendum est. In maniacis revera cerebri vasa multo atroque sanguine infarta non infrequenter reperiuntur, sicuti penes Hallerum Bonnetus testatur [1]. Tunc vero delirium, & mentis aberratio, non ad aliquarum dumtaxat, sed ad omnium idearum orbem extenditur, & quacumque rationis specie hominem spoliat (§. 33. 34.).

XXXVII. Ceterum dum mentem dicimus delirare, cavendum est, ne in mentem ipsam refundamus delirium, quod nonnisi vitiato corporis mechanismo debet adscribi. Tunc solum anima deliraret, cum integro cerebro & organis omnibus, commercii inversae leges animi labe conspicerentur, & motionibus cerebri perceptiones harmonicae non responderent. At vero, quod tamquam praesentia interdum concipiat, quae quam longissimae absunt, quod conjuncta sejungat, sejuncta copulet, quod dulce faciat amarum, amarum dulce, dum cerebri hoc exigit, & organorum conditio, in laude potius, & commendatione poni debet, quam dedecore mentis & crimine; quandoquidem ut in sua substantia incorruptibilis est, ita & in suo foedere per Deum sancito cum corpore sese fidissimam praebet, & immutabilem. Quapropter si hominum respublica existeret, in quorum singulis eadem essent organorum vel cerebri vitia, & constanti pariter lege vitia illa conservarentur, aliis ipsis rerum ordo videretur, alia foret perceptionum series, alia denique ratio (§. 30.); nec eos idcirco quisquam jure diceret delirare. Licet ambobus oculis, ut aliquo utamur exemplo, objectorum imagines excipiantur, mens nihilominus non nisi unicum & simplex intuetur objectum, quod axes optici in unum horopteris punctum concurrant, indeque imago in utroque oculo similis, & similiter posita depingatur. Itaque si ejus reipublicae homines oculorum strabismo laborarent, ut axes opticos nequaquam ad unum punctum dirigerent; non solum objecta omnia geminata conspicerent, sed etiam magnitudinum & distantiarum alias perciperent relationes, aliasque identitatis, & unitatis notiones

1 Loc. cit. not. 4. ad §. 586.